

Kohti omaa vaatetta I

- Kehräminen

Aloitamme tässä sarjan, joka käsittelee vaatteiden valmistuksen eri vaiheita huomioiden omavaraistalouden työskentelytavat. Vaatetus on perustarve näillä leveysasteilla, missä ihminen tarvitsee suojaa kylmää vastaan. Tätä suojaa voimme hankkia hyödyntämällä eläimiä tai viljelemällä kuitukasveja. Lampaasta voidaan keräillä villa 1-2 kertaa vuodessa ja teurastaessa taljasta saadaan muokkaamalla lämmin karvatalja tai karvaton lampaannahka. Kulutuksenkestävyydessä mikään luonnontekstiili ei voi kilpailla nahan kanssa. Siksi onkin järkevää valmistaa nahasta kovaan kulutukseen joutuvia vaatekappaleita kuten housuja ja takkeja. Nahka hiostaa kesällä eikä karvattomana juuri lämmitä talvella, joten paikkansa on myös kuiduista valmistetuilla vaatteilla. Villa on sellaisenaan lähes valmis kehrättäväksi, mutta esimerkiksi pellavan tie rukin äärelle on pitkä ja monivaiheinen. Kuitua saa myös hampusta ja nokkosesta, mutta nokkonen sisältää vähemmän kuitua ja hamppu tuntuu tuottavan lisätyötä järeytensä vuoksi.

Kehräminen on ikivanha taito jota lähes kaikki kansat ovat harjoittaneet ympäri maailmaa. Nykyaikanakin on hyvä vaalia ja herätellä henkiin kehräämisen taitoa, sillä katolle halutessamme se sijaitsee tikapuiden alimmilla pienoilla. Sarjan ensimmäisen osan aiheena on villan kehrääminen, sillä villa on helpoin kuitu muokattavaksi.

Villa kehrukelpoiseksi karstaamalla

Raakavilla voidaan karstata joko käsikarstoilla tai karstamyllyllä. Käsikarstoja löytyy kirpputoreilta ja useimmiten niitä ei tarvitse sen kummemmin kunnostaa ennen käyttöönottoa. Suuria määriä karstatessa karstamyllyn voi yleensä vuokrata paikallisesta käsityöliikkeestä. Karstatessa vaatteet kannattaa suojata esim. vanhalla pyyhkeellä.

Karstaaminen tapahtuu siten, että villat asetellaan toiselle karstalle samansuuntaisesti eikä niitä kannata laittaa liikaa kerralla. Karstoja ryhdytään harjaamaan toisiaan vasten siten että kahvat osoittavat vastakkaisiin suuntiin. Karstaaminen tapahtuu aina ylhäältä alaspäin yhteen suuntaan. Kun villa on tasoittunut karstoille, karstat käännetään siten, että kahvat ovat samoin päin. Nyt karstoja harjataan edestakaisin, ja villa irtoaa levymäisenä laattana karstasta. Mikäli se ei ole tarpeeksi tasainen, sen voi karstata uudestaan. Näin villasta on tullut valmis lepere ja se siirretään esim. koriin tai paperikassiin odottamaan kehruuta.

Kehräminen värttinällä tai rukilla

Villan kehrääminen langaksi tapahtuu joko yksinkertaisen värttinän avulla tai rukilla. Värttinä on helppo valmistaa itse. Rukkeja löytyy paljon talojen ullakoilta ja kirpputoreilta, mutta niiden kunto vaihtelee laidasta laitaan. On tärkeää ettei rukin pyörä vaapu pyöriessään. Kaikkien osien tulisi olla tallessa.

Aloittelijan on helpompi aloittaa kehrääminen värttinällä, sillä se on teknisesti vähemmän vaativa kuin rukki ja sen pyörimisnopeus on säädettävissä. Rukki on moninkertaisesti nopeampi, mutta toisaalta se on yksi huonekalu lisää. Lisäksi rukki vaatii kehräämään ryhtymistä, kun taas värttinään on helppo tarttua muiden askareiden lomassa.

Kierrettä lankaan

Kehräämisen perusajatuksena on saada rukiin pyörän tai varttinän kehrän avulla kuitunippuun koossapitävää kierrettä. Aluksi villasta muotoillaan lankalenkki, joka pysyy varttinän silmässä. Varttinä pyöräytetään vauhtiin, jonka jälkeen toinen käsi pitelee villatuppoa ja toinen käsi toimii salpaajana estäen kierteen pääsyn villatuppoon. Villaa pitelevä käsi vetää villaa ohueksi nauhaksi noin 5 cm matkalta, jonka jälkeen salpaajakäsi liikkuu ylöspäin tämän matkan. Mikäli kehrän vauhti hiipuu, salpaajakäsi käy aina välillä pyöräyttämässä siihen lisää vauhtia. Kun lankaa on kehrätty lattiaan asti, se keritään varttinän varteen. Varttinää voi pyörittää istuen tai seisten. Olen tosin nähnyt kuvia joissa perulaiset naiset kehräävät kävellessään jyrkkäreunaisia vuoristopolkuja pitkin...

Useimmiten hankaluuksia aiheuttaa kierteen pääsy salpaajakäden ohi pehmeään karstattuun lepereeseen, jolloin kehrääminen muuttuu takkuilevaksi ja langasta tulee liian paksua. Erytishuomiota on kiinnitettävä juuri siihen, että villahahtuva säilyy pehmeänä ja kierteettömänä. Mikäli lanka katkeaa, varttinä poimitaan lattialta ja kierrettä puretaan noin 5 cm matkalta. Siihen liitetään uutta hahtuvaa ja kehrääminen voi jatkua. Kun varttinä alkaa olla täynnä ja painava, lanka eli säie keritään tiukasti esim. puulastan ympärille.

Kertaaminen

Kun säikeitä on kaksi, ne kerrataan yhdeksi langaksi varttinän tai rukiin avulla. Lankaa voi toki myös käyttää kertaamattomana eli yksisäikeisenä, mutta se ei ole kovin kestävää esim. neulottaessa. Kankaankudontaan se sopii oikein hyvin sellaisenaan. Kerratessa kaksi säiettä kietoutuu toistensa ympärille vauhtipyörän pyöriessä nyt vastakkaiseen suuntaan kuin alun perin yksisäikeistä kehrättäessä.

Solmi langat päistään yhteen ja kiinnitä ne varttinän silmään. Pyöräytä kehrä pyörimään vastakkaiseen suuntaan kuin aiemmin kehrätessä. Säikeet kietoutuvat toisiinsa toisen käden pidellessä lankoja ja toisen toimiessa salpaajana. On hyvä edetä tasaiseen tahtiin jotta langasta tulee tasalaatuista.

Lankojen viimeistely

Kun lanka on kerrattu, se voidaan kietoa puulastalle asettumaan noin neljäksi viikoksi, jonka jälkeen sitä voidaan käyttää käsitöissä. Toinen vaihtoehto on keriä lanka vyyhdille, kastella se lämpimällä vedellä ja nostaa kuivumaan siten, että pieni paino roikkuu vyyhdin alareunassa. Näin lanka pysyy kuivuessaan suorana ja kuitujen jännitykset purkautuvat. Itsekehrättyä lankaa voidaan värjätä myös luonnonväreillä. Lanka pitää ensin huolellisesti ja hellävaroen pestä saippualla, sillä villan rasva eli lanoliini estää kuitujen värjäytymisen.

Tee oma varttinä

Puukäsitöissä aloittelijankin on helppo valmistaa varttinä ja muita työkaluja kuin puukko, saha ja pora ei tarvita. Varttinässä on kaksi osaa, kehrä eli kiekko ja keppi. Toisistaan irrotettavina ne vievät vain vähän tilaa ja niitä on helppo kuljettaa mukana.

Kehrä eli kiekko saadaan parhaiten tasaisen pyöreästä koivusta, jonka halkaisija on n. 11 cm. Saha puusta tarkasti esim. 1,5 cm viipale. Pora käsiporalla keskelle reikä, halkaisijaltaan n. 1 cm. Puunsiyihin nähden poikittainen kiekko on laudasta tehtyyn kiekkoon verrattuna kätevämpi, sillä se on helpommin muokattavissa ympyrämuotoon lohkomalla palasia pois. Pinnan voi tasoittaa puukolla vuolemalla tai hiekkapaperilla.

Keppiä varten tarvitaan n. 40 cm pitkä halko, tee siitä yhä ohuempia kappaleita halkaisemalla sitä syiden mukaan, kunnes sinulla on n. 2 cm halkaisijaltaan oleva kappale. Pyöristä se pyöreäksi ja veistele se ohuemmaksi yläpäästään. Muotoile puukon avulla kepin yläpäähän virkkukoukun koukku. Jätä kepin alaosa paksummaksi. Keppi työnnetään koukkupäästä kiekon läpi ja kiekko jää ”istumaan” paksummalle kohdalle.

Värttinä on erittäin yksinkertainen työkalu, joka aikaansaa vahvaa ja käyttökelpoista lankaa. Eipä ihme, että värttinä on ollut käytössä kaikilla ihmisten asuttamilla mantereilla vuosituhansia. Suomen Itä-Karjalassa vielä 1940-luvulla värttinä oli yleisempi kehruväline kuin rukki.

Maria Dorff

Raakavillan asettelu karstoille

Karstaamisen perusasetto

Karstoja harjataan vastakkain yhdensuuntaisin vedoin

Kahvat samaan suuntaan harjatessa villa irtoaa karstoista

Värttinä pyörii ja alempi salpaajakäsi estää kierteen pääsyn villatuppoon